

CENTRUM BADANIA OPINII SPOŁECZNEJ

SEKRETARIAT 629 - 35 - 69, 628 - 37 - 04
ZESPÓŁ REALIZACJI
BADAŃ 621 - 07 - 57, 628 - 90 - 17
INTERNET: <http://www.cbos.pl>

UL. ŻURAWIA 4A, SKR. PT.24
00 - 503 W A R S Z A W A
TELEFAX 629 - 40 - 89
E-mail: sekretariat@cbos.pl

BS/151/151/97

MATERIALNY POZIOM ŻYCIA RODZIN

KOMUNIKAT Z BADAŃ

WARSZAWA, LISTOPAD'97

PRZEDRUK MATERIAŁÓW CBOS W CAŁOŚCI LUB W CZĘŚCI ORAZ WYKORZYSTANIE DANYCH EMPIRYCZNYCH
JEST DOZWOLONE WYŁĄCZNIE Z PODANIEM ŹRÓDŁA

- ◆ Według deklaracji badanych, średni miesięczny dochód na osobę w rodzinie wynosi obecnie 458 zł. W porównaniu z pomiarem sprzed roku jest on wyższy o 28%, a więc znacznie przekracza poziom inflacji. Świadczy to o poprawie sytuacji finansowej rodzin.
- ◆ Od trzech lat odnotowujemy poprawę ocen warunków materialnych rodzin (od kwietnia '94 odsetek osób określających je jako złe spadł o 16 punktów, natomiast o 11 punktów wzrósł odsetek tych, którzy postrzegają je jako dobre). Maleje poczucie względnego upośledzenia ekonomicznego rodzin, słabnie także przekonanie, że poziom ich życia ulega pogorszeniu.
- ◆ Ostatni rok przyniósł pewne zahamowanie opisanych wyżej pozytywnych tendencji. Ocena warunków materialnych rodzin pozostała na takim samym poziomie jak w październiku '96, a w stosunku do września br. pogorszyła się (o 6 punktów zmalał odsetek osób określających je jako dobre). Nieco mniej osób (o 3 punkty) deklaruje, że obecnie żyje im się lepiej niż rok temu (o 5 punktów mniej jest również tych, którym żyje się gorzej). Niemal nie zmieniło się (spadek o 3 punkty) poczucie względnego upośledzenia ekonomicznego własnych rodzin.
- ◆ Spadek poziomu życia - zarówno z perspektywy roku, jak i czterech lat - dotknął głównie rodziny znajdujące się w najgorszym położeniu społecznym i materialnym. Poprawa nastąpiła zaś przede wszystkim w rodzinach osób najlepiej sytuowanych, mających wyższe wykształcenie i wysokie kwalifikacje zawodowe. Sytuacja ta świadczy o narastającym rozwarstwieniu polskiego społeczeństwa.

CBOS od kilku lat systematycznie podejmuje w swoich badaniach problematykę ekonomicznego wymiaru życia codziennego Polaków w różnych fazach przemian ustrojowych. Umożliwia to postawienie diagnozy materialnych warunków życia rodzin należących do różnych środowisk społecznych, pozwala także na obserwowanie dynamiki ich zmian.

DOCHODY

Dla połowy badanych podstawowym źródłem utrzymania są dochody z pracy w głównym miejscu zatrudnienia, podstawą egzystencji pozostałych są niezarobkowe źródła - głównie renty i emerytury¹. Jedna piąta ankietowanych deklaruje ponadto podejmowanie dodatkowych prac zarobkowych. Sytuacja ta jest dość stabilna - od roku utrzymuje się równowaga zarobkowych i niezarobkowych źródeł utrzymania, nie zmienił się również odsetek osób żyjących z rent i emerytur. W porównaniu z kwietniem br. nieco wzrosła (o 5 punktów) liczba badanych podejmujących dodatkowe prace zarobkowe.

Tabela 1

w procentach

Główne źródła utrzymania	Wskazania respondentów według terminów badań							
	IV '94	X '94	IV '95	XI '95	IV '96	X '96	IV '97	X '97
Dochody z pracy w głównym miejscu zatrudnienia	48	48	48	46	46	50	51	50
Dochody z innych źródeł	52	52	52	54	54	50	49	50
w tym: renty i emerytury	37	37	35	33	30	32	30	30
Dochody z dodatkowych prac zarobkowych	15	20	14	21	20	17	16	21

¹ Badanie „Aktualne problemy i wydarzenia” (89), 23-28 października '97, reprezentatywna próba losowa dorosłej ludności Polski (N=1168).

Zadeklarowany przez badanych dochód przypadający miesięcznie na jedną osobę w ich gospodarstwie domowym jest podstawowym wskaźnikiem materialnych warunków życia rodzin - stopnia ich zamożności i zagrożenia ubóstwem. W październiku wyniósł on średnio 458 zł na osobę i okazał się zbliżony z analogicznym wskaźnikiem ustalonym przez GUS w drugim kwartale br. (443 zł)². W porównaniu z pomiarem sprzed roku (357 zł)³, średni dochód na osobę wzrósł o 28%, a więc znacznie powyżej poziomu inflacji, co świadczy o poprawie sytuacji finansowej rodzin.

Porównanie wysokości średniej dochodów na osobę w rodzinach należących do poszczególnych grup społecznych - wyróżnionych ze względu na źródła utrzymania, stosunek do zatrudnienia, kwalifikacje zawodowe, poziom wykształcenia, liczbę osób we wspólnym gospodarstwie domowym czy wielkość miejsca zamieszkania - wskazuje jednak na duże zróżnicowanie materialnych warunków życia polskich rodzin.

W grupach utrzymujących się z różnych źródeł najwyższe średnie dochody na osobę odnotowano w rodzinach respondentów pracujących na własny rachunek, tzw. prywatnych przedsiębiorców (762 zł), wyraźnie niższe zaś w rodzinach zatrudnionych poza rolnictwem (509 zł) i kolejno: utrzymujących się z pozazarobkowych źródeł (403 zł) oraz z rolnictwa (294 zł).

Równie duże zróżnicowania występują w obrębie grup wyróżnionych ze względu na stosunek do zatrudnienia. Wśród rodzin osób aktywnych zawodowo najwyższy średni miesięczny dochód uzyskują rodziny kadry kierowniczej i inteligencji (941 zł na osobę). Należy podkreślić, że ich sytuacja finansowa jest znacznie lepsza niż rodzin prywatnych przedsiębiorców. Symptomatyczne, że w rodzinach kadry kierowniczej i inteligencji na jedną osobę przypada dochód ponad trzykrotnie wyższy niż w rodzinach rolniczych, prawie trzykrotnie wyższy niż w rodzinach robotników niewykwalifikowanych (356 zł) i dwukrotnie wyższy niż w rodzinach robotników wykwalifikowanych (402 zł).

Spośród rodzin respondentów zawodowo biernych, utrzymujących się głównie z pozazarobkowych źródeł (rencistów, emerytów, gospodyń domowych, uczniów i stu-

² Por. Biuletyn statystyczny GUS, Warszawa, październik '97.

³ Por. komunikat CBOS „Kondycja finansowa polskich rodzin”, listopad '96.

dentów, bezrobotnych), najwyższymi miesięcznymi dochodami na osobę dysponują rodziny emerytów (514 zł)⁴, o ponad połowę niższymi zaś rodziny osób bezrobotnych (230 zł). Należy podkreślić, że sytuacja finansowa rodzin emerytów jest znacznie lepsza niż ogółu gospodarstw domowych, natomiast rodziny rencistów mają znacznie gorsze warunki materialne (370 zł na osobę).

Ze względu na najniższe średnie dochody, w polskim społeczeństwie najbardziej zagrożone ubóstwem są rodziny badanych pozostających bez stałego zatrudnienia, a także rolników oraz rodziny wieloosobowe składające się z sześciu i więcej członków pozostających we wspólnym gospodarstwie domowym (238 zł). O zagrożeniu pauperyzacją rodzin wieloosobowych, a więc najczęściej wielodzietnych, świadczy dodatkowo fakt, że obecnie - w porównaniu z sytuacją sprzed roku - niemal nie zmienił się ich średni dochód przypadający na członka rodziny (238 zł wobec 221 zł w październiku '96), podczas gdy we wszystkich pozostałych kategoriach gospodarstw domowych średnia dochodów wyraźnie wzrosła w tym czasie.

Tabela 2

Wielkość gospodarstwa domowego	Średni dochód na osobę w gospodarstwie domowym (w zł) według terminów badań	
	X '96	X '97
1- osobowe	489	664
2- osobowe	473	588
3 - osobowe	427	503
4 - osobowe	314	428
5 - osobowe	262	372
6 - osobowe i większe	221	238

Wielkość rodziny jest jednym z czynników najsilniej wyznaczających jej kondycję finansową - im mniej liczne gospodarstwo domowe, tym lepsze jego warunki materialne. Wiąże się to między innymi z faktem, że rodziny osób mających wyższe wykształcenie, a więc lepiej sytuowane, są zazwyczaj mniej liczne. Należy pamiętać, że poziom

⁴ Kategoria „emeryci i renciści”, w której obie grupy traktuje się łącznie w niektórych badaniach (np. GUS), w rzeczywistości jest bardzo niejednorodna.

wykształcenia należy obecnie do najważniejszych determinant sytuacji finansowej rodzin. Gospodarstwa domowe badanych legitymujących się wyższym wykształceniem mają do dyspozycji zdecydowanie najwyższą wśród ogółu badanych średnią dochodów na osobę (1005 zł), niemal o połowę mniejszymi kwotami rozporządzają rodziny ankietowanych z wykształceniem średnim, natomiast do najgorzej sytuowanych należą gospodarstwa osób z wykształceniem podstawowym i zasadniczym zawodowym.

Wyraźny wpływ na warunki materialne rodzin ma także wielkość środowiska ich zamieszkania - im mniejsza miejscowość, tym niższe średnie dochody przypadają na jej mieszkańca. Wiąże się to, między innymi, z odmiennością struktury społecznej tych środowisk - wraz z wielkością miejscowości rośnie bowiem odsetek osób z wyższym wykształceniem, mających wysokie kwalifikacje zawodowe - a także z odmienną sytuacją na rynku pracy. Stosunkowo najniższe średnie dochodów mieszkańców wsi, po części także małych miast, wynikają w pewnej mierze ze specyfiki ich sytuacji zawodowej, z tego, że głównie utrzymują się oni z rolnictwa. Należy pamiętać, że stosunkowo słaba kondycja finansowa tych rodzin w pewnej mierze rekompensowana jest przez to, że w znacznej mierze są one samowystarczalne w zaspokajaniu potrzeb żywnościowych.

ZAKRES UBÓSTWA I ZAMOŻNOŚCI

Dla pełniejszej ilustracji zróżnicowań położenia materialnego rodzin należy określić zakres ubóstwa i zamożności w gospodarstwach domowych należących do różnych środowisk społecznych.

Za próg biedy przyjęliśmy miesięczny dochód w rodzinie w wysokości 325 zł na osobę⁵, a więc na poziomie kwoty, którą respondenci określający swoje rodziny jako żyjące skromnie („zmuszone na co dzień bardzo oszczędnie gospodarować”) uznali za niezbędną do zaspokojenia podstawowych potrzeb swojej rodziny (331 zł na osobę)⁶.

⁵ Por. Praca zbiorowa „Wartości, praca, zakupy ... O stylach życia Polaków”, CBOS, Warszawa '97.

⁶ Przyjęte kryterium jest niższe od wartości minimalnej emerytury (375 zł) stosowanej, m.in. przez Bank Światowy, do pomiaru zasięgu ubóstwa. Por. komunikat CBOS „Kondycja ekonomiczna gospodarstw domowych”, czerwiec '96.

W sferze tak zdefiniowanego ubóstwa żyje dwie piąte (40%) polskich rodzin. Najbardziej zagrożone są nim rodziny osób bezrobotnych (84%), wieloosobowe (a więc i wielodzietne), liczące sześciu i więcej członków (81%), rodziny rolników (71%), a także gospodyń domowych, które nie pracują zawodowo (64%). W zasięgu ubóstwa znajduje się również ponad połowa rodzin wiejskich (58%), robotników niewykwalifikowanych (57%), osób z wykształceniem zasadniczym zawodowym (54%), badanych w młodym wieku - od 18 do 34 lat (około 54%). Warto zwrócić uwagę, że biedą zagrożone są ponad dwie piąte rodzin rencistów (44%) i tylko co piąta rodzina emerytów (20%).

Ogólnie rzecz biorąc, im wyższy status społeczny badanych, a więc ich kwalifikacje zawodowe i wykształcenie, tym mniej ich rodziny narażone są na ubóstwo. Na przykład, odsetek rodzin znajdujących się w sferze ubóstwa jest dziesięciokrotnie większy wśród rodzin osób bezrobotnych i dziewięciokrotnie większy wśród rodzin rolniczych niż wśród rodzin kadry kierowniczej i inteligencji, czy ogólnie osób z wyższym wykształceniem.

Trudniej jest określić próg względnej zamożności, dlatego też ustalono go w wysokości 600 zł na osobę w rodzinie - na poziomie najwyższej wartości dochodów w klasyfikacji stosowanej przez CBOS. W zasięgu tak określonej zamożności żyje ponad jedna piąta rodzin (22%). Najczęściej są to rodziny osób o najwyższym statusie społecznym - mających wyższe wykształcenie (71%), kadry kierowniczej i inteligencji (65%), w mniejszym stopniu - pracowników umysłowych niższego szczebla i mieszkańców wielkich miast (po 46%). Warto zauważyć, że do grupy zamożnych należy prawie jedna trzecia (31%) rodzin prywatnych przedsiębiorców i niewiele mniej (29%) - emerytów.

Sfera zamożności ma wyraźnie mniejszy zasięg wśród rodzin osób o niższym statusie (niższym wykształceniu i kwalifikacjach zawodowych), zamieszkałych w mniejszych miejscowościach, niemal zanika zaś w rodzinach wieloosobowych, liczących sześciu i więcej członków (1%) oraz bezrobotnych (2%). Zamożność jest zjawiskiem niezwykle rzadkim również w rodzinach gospodyń domowych (7%), robotników niewykwalifikowanych (8%), osób z wykształceniem podstawowym (8%), rolników (9%), mieszkańców wsi (9%) i rencistów (9%), a więc najbardziej zagrożonych ubóstwem.

Tabela 3

w procentach

Wielkość gospodarstwa domowego	Deklarowane miesięczne dochody na osobę w rodzinie				
	poniżej 200 zł	201 - 325 zł	326 - 449 zł	450 - 599 zł	powyżej 599 zł
1- osobowe	2	10	27	18	43
2- osobowe	4	13	24	29	30
3 - osobowe	14	17	21	19	29
4 - osobowe	20	24	19	16	20
5 - osobowe	28	26	20	12	13
6 - osobowe i większe	50	31	11	7	1

Należy jednak pamiętać, że przy analizie dochodów opieramy się tylko na deklaracjach respondentów, nie można więc tych danych traktować jako precyzyjnych wskaźników położenia materialnego rodzin. Z różnych powodów ludzie mają tendencję do zaniżania swoich dochodów - zawodzi pamięć, chcą ukryć nielegalne, nie opodatkowane dochody, nie wliczają dochodów z prac dodatkowych lub nie podają informacji o dochodach innych członków wspólnie prowadzonego gospodarstwa domowego itp. Dlatego też do pełniejszego opisu kondycji materialnej ankietowanych przydatne są inne, bardziej subiektywne miary położenia materialnego: postrzeganie dochodów własnej rodziny na tle sytuacji finansowej innych rodzin w Polsce, ocena zmian w poziomie życia rodziny w ciągu ostatniego roku oraz w ostatnich czterech latach, ocena warunków materialnych swojego gospodarstwa domowego.

Należy przypuszczać, że niedostatek, zagrożenie ubóstwem, brak pewności zatrudnienia, związane na ogół z brakiem wykształcenia i kwalifikacji, ale także z czynnikami losowymi, takimi jak - zły stan zdrowia (renciści) czy posiadanie wieloosobowej rodziny, powodują poczucie upośledzenia ekonomicznego i społecznego.

POSTRZEGANIE DOCHODÓW WŁASNEJ RODZINY NA TLE SYTUACJI FINANSOWEJ INNYCH RODZIN

Półowa społeczeństwa ma poczucie upośledzenia ekonomicznego, uznaje bowiem dochody swoich rodzin za niższe od przeciętnych dochodów rodzin w Polsce. Niemal dwie piąte badanych ocenia je jako „przeciętne”, a co dziesiąty postrzega sytuację finansową swojej rodziny jako uprzywilejowaną.

W ciągu półtora roku ocena poziomu dochodów własnej rodziny na tle innych nieznacznie się poprawiła - nieco zmalał odsetek osób z poczuciem względnego upośledzenia ekonomicznego, wzrósł zaś określających sytuację swych rodzin jako przeciętną (po 3 punkty). Tendencja ta okazuje się jeszcze bardziej czytelna z dłuższej perspektywy czasowej - od kwietnia '94 odsetek osób oceniających poziom finansów swych rodzin poniżej przeciętnego zmalał o 10 punktów, przy jednoczesnym wzroście (o 5 punktów) wciąż nielicznej grupy postrzegających dochody swych rodzin jako uprzywilejowane w stosunku do innych.

Tabela 4 w procentach

Czy uważa Pan(i), że obecnie dochody Pana(i) rodziny w porównaniu z przeciętnymi dochodami rodzin w Polsce są:	Wskazania respondentów według terminów badań				
	IV '92	IV '94	IV '95	IV '96	X '97
- wyższe	5	5	7	9	10
- takie same	33	35	36	34	37
- niższe	61	60	56	53	50
W tabeli pominięto odpowiedzi „trudno powiedzieć”					

Postrzeganie sytuacji finansowej własnej rodziny na tle innych wiąże się z cechami położenia społecznego (poziom wykształcenia i kwalifikacji zawodowych) i materialnego badanych (wysokość dochodów na osobę w gospodarstwie domowym) oraz z miejscem ich zamieszkania.

Poczucie względnego upośledzenia ekonomicznego mają więc te same grupy społeczne, które są najbardziej zagrożone ubóstwem. Należą do nich badani najgorzej sytuowani, osiągający najniższe dochody na osobę w rodzinie (83%), rolnicy (72%), renciści (70%), bezrobotni (68%), żyjący w rodzinach wieloosobowych (a więc i wielodzietnych), liczących sześć i więcej osób (64%), mieszkańcy wsi (62%), respondenci z wykształceniem podstawowym (61%), robotnicy niewykwalifikowani (58%), gospodynie domowe (56%). Poczucie upośledzenia ma jednak także ponad połowa emerytów (54%), którzy - według ich własnych deklaracji - osiągają średnio wyższe dochody na osobę niż przeciętna rodzina⁷.

⁷ Prawdopodobnie wynika to z faktu, że emeryci częściej niż inni samotnie ponoszą ciężar całkowitego utrzymania gospodarstwa domowego.

Należy podkreślić, że o ile w pewnych grupach nastąpił w ciągu półtora roku wyraźny spadek odsetka osób z poczuciem względnego upośledzenia (u robotników niewykwalifikowanych o 20 punktów, u pracowników fizyczno-umysłowych o 10 punktów), o tyle wśród rolników odnotowujemy jego istotny wzrost (o 18 punktów). Można więc sądzić, że rolnicy mają wyjątkowo silne poczucie własnej pauperyzacji i narastania rozwarstwienia ekonomicznego w społeczeństwie.

Jako uprzywilejowaną, a więc lepszą niż przeciętną, sytuację finansową swych rodzin najczęściej określają badani o najwyższym statusie społecznym i materialnym - przedstawiciele kadry kierowniczej i inteligencji (41%), osoby z wyższym wykształceniem (38%), osiągające najwyższe dochody na osobę w rodzinie (30%), a także prywatni przedsiębiorcy (28%). W grupach tych wyraźnie dominują osoby mające poczucie uprzywilejowanej pozycji swoich rodzin nad tymi, którzy czują się ekonomicznie upośledzeni. Wyjątkowo korzystną sytuacją wyróżniają się rodziny należące do kadry kierowniczej i inteligencji, gdyż tylko w tej grupie nastąpił w porównaniu z kwietniem '96 istotny wzrost (o 14 punktów) odsetka osób oceniających dochody swych rodzin jako wyższe niż przeciętne.

OCENA ZMIAN W POZIOMIE ŻYCIA RODZINY

W październiku '97 ponad połowa społeczeństwa uważała, że żyje im się tak samo jak przed rokiem, jedna trzecia oceniała poziom życia swych rodzin jako gorszy, a 13% zadeklarowało poprawę swojej sytuacji. Należy jednak podkreślić, że z perspektywy trzech lat (od października '94) obserwujemy systematyczny spadek odsetka osób mających poczucie, że poziom życia ich rodzin się pogorszył. Przed rokiem odnotowaliśmy też najwyższy z dotychczasowych odsetek osób deklarujących jego poprawę, obecnie jednak grupa ta nieznacznie zmalała.

Tabela 5

w procentach

Czy w porównaniu z sytuacją sprzed 12 miesięcy Panu(i) i Pana(i) rodzinie żyje się:	Wskazania respondentów według terminów badań						
	IV '94	X '94	IV '95	XI '95	IV '96	X '96	X '97
- lepiej	7	11	9	12	10	16	13
- tak samo	44	32	36	47	50	46	53
- gorzej	47	56	55	40	39	38	33
Trudno powiedzieć	2	1	1	1	1	0	0

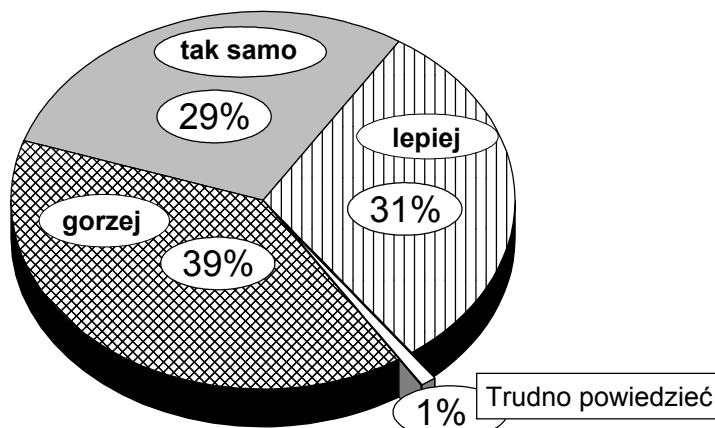
Spadek poziomu życia swoich rodzin deklarują głównie rolnicy (51%), osoby uzyskujące najniższe dochody (49%), bezrobotni (48%), a także badani, którzy negatywnie oceniają obecne warunki materialne swoich rodzin (63%).

Lepiej niż przed rokiem żyje się przede wszystkim rodzinom prywatnych przedsiębiorców (33%), kadry kierowniczej i inteligencji (29%), osób z wyższym wykształceniem (28%), uzyskujących najwyższe dochody (26%) i pozytywnie oceniających sytuację materialną swoich rodzin (34%).

Ogólnie można stwierdzić, że wyższe wykształcenie, kwalifikacje i własna przedsiębiorczość, a więc większa atrakcyjność na rynku pracy, sprzyjały poprawie poziomu życia w ciągu ostatnich dwunastu miesięcy. W tym czasie jednak około połowy rodzin z grup najsłabszych ekonomicznie odczuło jego dalsze pogorszenie. Świadczy to o utrzymywaniu się - odnotowanego już we wcześniejszych badaniach CBOS - zjawiska narastania rozwarstwienia społeczeństwa.

Zjawisko to jest jeszcze bardziej widoczne, gdy pytamy o zmiany, jakie zaszły w poziomie życia rodzin w ciągu ostatnich czterech lat. Niemal dwie piąte badanych uważa, że obecnie żyje im się gorzej niż przed czterema laty, prawie jedna trzecia odczuwa jednak poprawę, a 29% nie dostrzega zmian. Tak więc obecnie ta część społeczeństwa, której poziom życia się poprawił, jest niewiele mniejsza od grupy odczuwających pogorszenie.

RYS. 1. CZY W PORÓWNIANIU Z SYTUACJĄ SPRZED MNIEJ WIĘCEJ CZTERECH LAT
OBECNIE PANU(I) I PANA(I) RODZINIE ŻYJE SIĘ:

W ciągu ostatnich czterech lat pogorszył się poziom życia przede wszystkim rodzin żyjących w złych warunkach materialnych (65%), uzyskujących najniższe dochody (56%), bezrobotnych (56%) i rolników (49%). Poprawę zaś deklarują przede wszystkim osoby oceniające swoje warunki materialne jako dobre (57%), przedstawiciele kadry kierowniczej i inteligencji (54%), pracownicy umysłowi niższego szczebla (49%), ludzie z wyższym wykształceniem (45%), prywatni przedsiębiorcy (45%), respondenci uzyskujący najwyższe dochody (43%).

Warto podkreślić, że spadek poziomu życia dotknął zbliżoną liczebnie grupę, zarówno gdy pytamy o ostatnie cztery lata (39%), jak i dwanaście miesięcy (33%). Podobny jest również ich skład społeczny - pogorszyło się przede wszystkim rodzinom osób najbardziej upośledzonych pod względem ekonomicznym i społecznym.

Nieco inaczej jest z poprawą poziomu życia. Z dłuższej perspektywy czasowej ma ona znacznie większy zasięg niż z krótkiej, dotyczy bowiem prawie jednej trzeciej (31%) badanych, podczas gdy w ostatnim roku poprawił się los jedynie co ósmego z nich (13%). W obu przypadkach jednak poprawę odczuły przede wszystkim rodziny osób najbardziej uprzywilejowanych ekonomicznie i społecznie.

Zjawisko narastania upośledzeń, z jednej strony, i szeroko rozumianych przywilejów - z drugiej, świadczy o ciągłym wzroście rozwarstwienia społecznego.

OGÓLNA OCENA WARUNKÓW MATERIALNYCH RODZINY

Wysokość dochodów przypadających na osobę w rodzinie, związane z tym zagrożenie ubóstwem i szansa na zamożność, a także postrzeganie dochodów własnej rodziny na tle sytuacji finansowej innych rodzin oraz ocena zmian poziomu życia rodziny z rocznej i czteroletniej perspektywy ukazują złożony i zmienny obraz ekonomicznego wymiaru życia rodzin w okresie transformacji ustrojowej. Ogólna ocena warunków materialnych jest syntetycznym jego wskaźnikiem, stosowanym w comiesięcznych sondażach CBOS jako jeden z mierników nastrojów społecznych.

Z dłuższej perspektywy czasowej obserwujemy poprawę ocen warunków materialnych rodzin. Od kwietnia '94, kiedy oceny te były najniższe, odsetek respondentów niezadowolonych z położenia materialnego swoich rodzin zmalał o 16 punktów, jednocześnie zaś wzrosła, choć z pewnymi wahaniami, grupa osób zadowolonych (o 11 punktów). Obecnie połowa społeczeństwa ocenia warunki materialne swojej rodziny jako przeciętne, ponad jedna czwarta jako złe i więcej niż jedna piąta - jako dobre.

Należy wyraźnie podkreślić, że pół roku temu oceny te były znacznie lepsze - wówczas zrównały się odsetki zadowolonych i niezadowolonych z materialnej kondycji swoich rodzin. W kolejnych miesiącach proporcje te były wyrównane, a w lipcu i sierpniu odnotowaliśmy nawet przewagę opinii pozytywnych. Oceny wrześniowe okazały się identyczne z kwietniowymi, natomiast październik przyniósł spadek (o 6 punktów) odsetka osób określających warunki materialne swojego gospodarstwa domowego jako dobre⁸.

Tabela 6

w procentach

Jak Pan(i) ocenia obecne warunki materialne swojego gospodarstwa domowego? Czy są one:	Wskazania respondentów według terminów badań							
	IV '93	IV '94	IV '95	XI '95	IV '96	X '96	IV '97	X '97
- dobre	15	11	13	17	15	19	28	22
- ani dobre, ani złe	44	45	45	45	47	47	45	50
- złe	41	44	42	38	38	34	27	28

⁸ Por. komunikat CBOS „Nastroje społeczne miesiąc po wyborach”, listopad '97.

Ocena materialnych warunków życia rodzin ukształtowana jest przez szereg współwystępujących ze sobą cech położenia społecznego badanych, jak: status materialny (poziom dochodów) i społeczny (poziom wykształcenia, kwalifikacje zawodowe), także wiek i czynniki losowe, typu - bezrobocie czy zły stan zdrowia (renta) oraz wielkość miejsca zamieszkania. Decydują one o dużym zróżnicowaniu warunków materialnych rodzin należących do różnych środowisk społecznych. Dla przykładu - ponad połowa rodzin kadry kierowniczej i inteligencji, a także osób najlepiej sytuowanych oraz prawie połowa (45%) z wyższym wykształceniem żyje w dobrych warunkach materialnych i tylko mniej niż co dziesiąty z nich skarży się na złe warunki. Dokładnie odwrotna sytuacja panuje w rodzinach osób najuboższych, wśród których 57% negatywnie ocenia swoje warunki i tylko 5% - pozytywnie. Podobnie dzieje się w rodzinach osób bezrobotnych (odpowiednio: 53% i 11%) i rencistów (40% i 8%). Ogólnie rzecz biorąc, potwierdza się opisany wcześniej obraz społeczeństwa wyraźnie rozwarstwowanego społecznie i ekonomicznie.

W celu pełniejszego opisu grup badanych, którzy różnie oceniają materialne warunki życia swoich rodzin (jako złe, średnie lub dobre), warto zestawić omówione wcześniej korelaty analizowanego wskaźnika, takie jak: średni miesięczny dochód na osobę w rodzinie, zakres ubóstwa i zamożności, poczucie względnego upośledzenia ekonomicznego i uprzywilejowania rodzin oraz ocena zmian ich poziomu życia.

Tabela 7

w procentach

Korelaty oceny materialnych warunków życia rodzin	Jak Pan(i) ocenia obecne warunki materialne swojego gospodarstwa domowego?		
	Złe (327 osób)	Średnie (580 osób)	Dobre (261 osób)
Średni miesięczny dochód na osobę w rodzinie	305 zł	422 zł	742 zł
Zakres ubóstwa (dochody poniżej 325 zł na osobę)	66	36	16
Zakres zamożności (dochody powyżej 599 zł na osobę)	7	17	54
Poczucie upośledzenia ekonomicznego w stosunku do innych	86	46	14
Poczucie uprzywilejowania ekonomicznego w stosunku do innych	1	4	34
Pogorszenie się poziomu życia rodziny w ciągu roku	64	27	9
Poprawa poziomu życia rodziny w ciągu roku	3	9	34
Pogorszenie się poziomu życia rodziny w ciągu czterech lat	65	33	15
Poprawa poziomu życia rodziny w ciągu czterech lat	13	31	57

Badani określający warunki materialne swoich rodzin jako złe osiągają średni miesięczny dochód na osobę w wysokości 305 zł, dwie trzecie z nich (66%) jest zagrożonych ubóstwem, zdecydowana większość (86%) ma poczucie upośledzenia ekonomicznego uważając, że dochody ich rodzin są niższe niż przeciętne, prawie dwie trzecie mówi o pogorszeniu się poziomu ich życia w ciągu ostatniego roku (64%) oraz w porównaniu z sytuacją sprzed czterech lat (65%).

Znacznie lepsza jest sytuacja psychospołeczna badanych określających warunki życia swoich rodzin jako dobre - średni dochód na osobę w ich gospodarstwach domowych wynosi 742 zł, ponad połowa z nich (54%) należy do kategorii osób najzamożniejszych, co trzeci (34%) ma poczucie uprzywilejowania ekonomicznego swoich rodzin, tyle samo (34%) ocenia, że w ciągu ostatniego roku poziom życia ich rodzin poprawił się, a ponad połowa (57%) dostrzega jego poprawę również z perspektywy czterech lat.

Miesięczny dochód na osobę w rodzinie wynosi obecnie średnio 458 zł. W porównaniu z pomiarem sprzed roku wzrósł o 28%, a więc znacznie powyżej poziomu inflacji, co świadczy o poprawie sytuacji finansowej rodzin.

Jednocześnie od trzech lat powoli poprawia się ocena warunków materialnych rodzin, maleje poczucie ich względnego upośledzenia ekonomicznego, a także słabnie przekonanie, że poziom ich życia ulega pogorszeniu. Należy jednak podkreślić, że ostatni rok przyniósł pewne zahamowanie niektórych z tych pozytywnych tendencji.

Obecnie dwie piąte rodzin żyje w sferze ubóstwa, połowa badanych ma poczucie upośledzenia ekonomicznego swoich rodzin, dwie piąte uważa, że teraz żyje im się gorzej niż cztery lata temu, a jedna trzecia ocenia, że poziom życia ich rodzin pogorszył się w ciągu ostatniego roku.

Spadek poziomu życia - zarówno z perspektywy roku, jak i czterech lat - dotknął głównie rodziny znajdujące się w najgorszym położeniu społecznym i materialnym. Poprawa nastąpiła zaś przede wszystkim w rodzinach osób najlepiej sytuowanych, mających wyższe wykształcenie i wysokie kwalifikacje zawodowe. Sytuacja ta świadczy o narastającym rozwarstwieniu polskiego społeczeństwa.

ANEKS

PODZIAŁ NA REGIONY W BADANIACH CBOS

1. Region północny:

09 woj. elbląskie
10 woj. gdańskie
17 woj. koszalińskie
26 woj. olsztyńskie
39 woj. słupskie
41 woj. szczecińskie

2. Region zachodni:

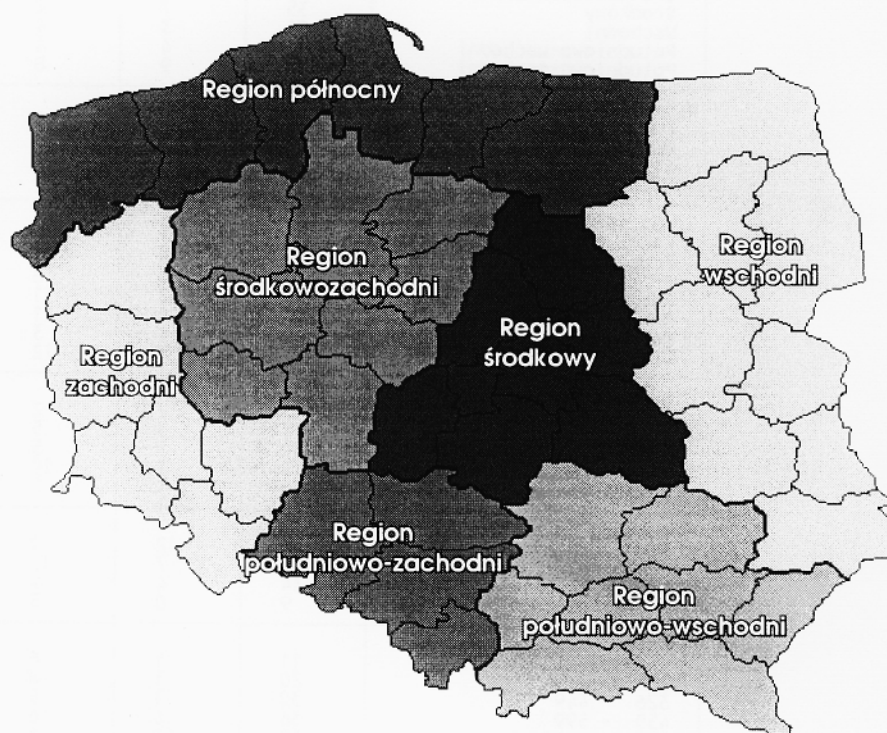
11 woj. gorzowskie
12 woj. jeleniogórskie
20 woj. legnickie
45 woj. wałbrzyskie
47 woj. wrocławskie
49 woj. zielonogórskie

3. Region środkowozachodni:

05 woj. bydgoskie
13 woj. kaliskie
16 woj. konińskie
21 woj. leszczyńskie
29 woj. pilskie
32 woj. poznańskie
44 woj. toruńskie
46 woj. włocławskie

4. Region środkowy:

01 woj. warszawskie
07 woj. ciechanowskie
24 woj. łódzkie
30 woj. piotrkowskie
31 woj. płockie
34 woj. radomskie
37 woj. sieradzkie
38 woj. skierniewickie

5. Region wschodni:

02 woj. białkopodlaskie
03 woj. białostockie
06 woj. chełmskie
22 woj. lubelskie
23 woj. łomżyńskie
28 woj. ostrołęckie
36 woj. siedleckie
40 woj. suwalskie
48 woj. zamojskie

6. Region południowo-wschodni:

15 woj. kieleckie
18 woj. krakowskie
19 woj. krośnieńskie
25 woj. nowosądeckie
33 woj. przemyskie
35 woj. rzeszowskie
42 woj. tarnobrzeskie
43 woj. tarnowskie

7. Region południowo-zachodni:

04 woj. bielskie
08 woj. częstochowskie
14 woj. katowickie
27 woj. opolskie

Tabela 1. Średnia dochodów na osobę w gospodarstwie domowym

	Średnia	Liczba osób
Ogółem	458.1	988
Płeć		
Mężczyźni	467.6	480
Kobiety	449.1	508
Wiek		
do 24 lat	421.0	119
25-34	423.0	180
35-44	394.8	231
45-54	542.0	162
55-64	501.9	141
65 lat i więcej	493.8	154
Miejsce zamieszkania		
Wieś	329.1	358
Miasto do 20 tys.	389.1	119
od 21 do 100 tys.	467.8	206
101-500 tys.	535.0	196
501 tys.i więcej mieszk.	803.4	108
Region		
Północny	471.2	120
Zachodni	483.4	116
Środkowozachodni	417.3	139
Środkowy	615.7	157
Wschodni	330.0	120
Południowo-wschodni	388.6	158
Południowo-zachodni	473.1	177
Wykształcenie		
Podstawowe	351.6	297
Zasadnicze zawodowe	357.4	282
Średnie	512.3	332
Wyższe	1005.0	77
Grupa społ.-zaw. pracujący		
Kadra kier., inteligencja	940.8	46
Prac.umysł.niż.szczebla	552.8	110
Pracownicy fiz.- umysł.	464.7	66
Robotnicy wykwalifikowani	401.6	127
Robotnicy niewykwalifik.	356.3	57
Rolnicy	294.1	46
Prywatni przedsiębiorcy	762.5	47
Bierni zawodowo		
Renciści	369.6	115
Emeryci	513.8	188
Uczniowie i studenci	482.8	43
Bezrobotni	230.4	87
Gospodynie domowe i inni	310.0	57
Pracujący poza rolnictwem		
Sfera budżetowa	530.6	109
Sektor państwowy	461.3	126
Sektor prywatny	605.0	228
Spółdzielczość	426.2	17
Dochody na jedną osobę		
Poniżej 200 zł	154.7	192
201 - 325	280.5	206
326 - 449	387.0	198
450 - 599	496.6	175
Powyżej 599 zł	928.6	217
Ocena własnych war. mater.		
Złe	304.8	288
Średnie	421.9	482
Dobre	741.7	217
Udział w prakt. religijnych		
Kilka razy w tygodniu	432.0	59
Raz w tygodniu	424.2	485
Kilka razy w miesiącu	447.7	141
Kilka razy w roku	454.8	222
W ogóle nie uczestniczy	709.3	80
Poglądy polityczne		
Lewica	517.0	175
Centrum	455.1	244
Prawica	512.2	322
Trudno powiedzieć	348.2	246

Tabela 2. Deklarowane dochody na 1 osobę w rodzinie

	(%)					
	Poniżej 200 zł	201 - 325	326 - 449	450 - 599	Powyżej 599 zł	Liczba osób
Ogółem	19	21	20	18	22	988
Płeć						
Mężczyźni	19	21	19	18	22	480
Kobiety	20	21	21	17	22	508
Wiek						
do 24 lat	25	28	13	15	20	119
25-34	33	22	16	11	18	180
35-44	25	24	17	14	20	231
45-54	12	14	25	21	28	162
55-64	11	21	23	24	21	141
65 lat i więcej	6	16	28	24	26	154
Miejsce zamieszkania						
Wieś	31	27	23	10	9	358
Miasto do 20 tys.	24	21	19	18	18	119
od 21 do 100 tys.	14	21	21	19	24	206
101-500 tys.	9	17	16	26	33	196
501 tys. i więcej mieszk.	5	8	16	25	46	108
Region						
Północny	22	14	15	21	29	120
Zachodni	14	21	21	18	26	116
Środkowozachodni	23	18	25	16	18	139
Środkowy	15	13	22	23	27	157
Wschodni	29	30	23	9	9	120
Południowo-wschodni	23	27	20	10	19	158
Południowo-zachodni	13	23	15	25	24	177
Wykształcenie						
Podstawowe	26	21	30	14	8	297
Zasadnicze zawodowe	26	28	16	18	11	282
Średnie	12	18	17	21	32	332
Wyższe	1	6	7	14	71	77
Grupa społ.-zaw. pracujący						
Kadra kier., inteligencja	0	8	8	19	65	46
Prac. umysł. niż. szczebla	5	18	17	13	46	110
Pracownicy fiz. - umysł.	9	24	17	29	21	66
Robotnicy wykwalifikowani	14	28	22	21	15	127
Robotnicy niewykwalifik.	26	31	27	7	8	57
Rolnicy	52	19	20	0	9	46
Prywatni przedsiębiorcy	16	11	19	24	31	47
Bierni zawodowo						
Renciści	15	29	34	14	9	115
Emeryci	9	11	24	28	29	188
Uczniowie i studenci	15	32	17	11	25	43
Bezrobotni	61	23	6	8	2	87
Gospodynie domowe i inni	44	20	11	18	7	57
Pracujący poza rolnictwem						
Sfera budżetowa	7	20	17	24	32	109
Sektor państwowy	12	22	23	18	25	126
Sektor prywatny	11	19	19	17	34	228
Spółdzielczość	10	42	13	21	14	17
Ocena własnych war. mater.						
Złe	38	28	19	9	7	288
Średnie	15	20	24	23	17	482
Dobre	4	12	13	17	54	217
Udział w prakt. religijnych						
Kilka razy w tygodniu	17	20	21	24	19	59
Raz w tygodniu	20	24	19	16	21	485
Kilka razy w miesiącu	23	20	25	17	16	141
Kilka razy w roku	20	18	18	22	23	222
W ogóle nie uczestniczy	9	13	23	13	41	80
Poglądy polityczne						
Lewica	17	19	15	18	30	175
Centrum	21	19	19	22	20	244
Prawica	18	18	19	16	29	322
Trudno powiedzieć	22	28	26	15	8	246

Tabela 3. Czy uważa Pan(i), że obecnie dochody Pana(i) rodziny są: 1 - wyższe niż przeciętne dochody rodzin w Polsce; 2 - takie same jak innych rodzin w Polsce; 4 - niższe niż przeciętne dochody rodzin w Polsce

	(%)				
	1	2	3	Trudno powiedzieć	Liczba osób
Ogółem	10	37	50	3	1168
Płeć					
Mężczyźni	10	42	45	4	553
Kobiety	10	33	54	3	615
Wiek					
do 24 lat	10	42	45	3	162
25-34	14	36	48	2	207
35-44	8	42	47	3	269
45-54	12	38	50	0	186
55-64	9	36	53	2	162
65 lat i więcej	6	29	56	8	182
Miejsce zamieszkania					
Wieś	5	29	62	4	434
Miasto do 20 tys.	9	39	51	2	141
od 21 do 100 tys.	11	39	48	2	241
101-500 tys.	15	46	36	3	225
501 tys. i więcej mieszk.	18	47	32	3	127
Region					
Północny	11	35	52	2	145
Zachodni	15	44	39	2	128
Środkowozachodni	7	37	54	2	170
Środkowy	13	36	48	3	203
Wschodni	3	25	66	6	140
Południowo-wschodni	7	33	57	3	182
Południowo-zachodni	13	48	35	3	201
Wykształcenie					
Podstawowe	3	30	61	6	366
Zasadnicze zawodowe	6	39	53	2	325
Średnie	13	42	43	2	390
Wyższe	38	41	18	3	87
Grupa społ.-zaw. pracujący					
Kadra kier., inteligencja	41	34	24	1	55
Prac. umysł. niż. szczebla	18	56	26	1	124
Pracownicy fiz.- umysł.	11	52	36	1	81
Robotnicy wykwalifikowani	2	48	48	2	137
Robotnicy niewykwalifik.	1	40	58	1	63
Rolnicy	5	23	72	0	67
Prywatni przedsiębiorcy	28	50	21	1	63
Bierni zawodowo					
Renciści	2	24	70	5	131
Emeryci	7	33	54	6	218
Uczniowie i studenci	12	41	41	6	60
Bezrobotni	3	26	68	3	99
Gospodynie domowe i inni	14	24	56	6	71
Pracujący poza rolnictwem					
Sfera budżetowa	13	43	44	0	118
Sektor państwowy	7	52	39	2	137
Sektor prywatny	18	47	32	2	282
Spółdzielczość	12	25	63	0	17
Dochody na jedną osobę					
Poniżej 200 zł	0	16	83	1	192
201 - 325	3	37	58	2	206
326 - 449	3	34	61	3	198
450 - 599	8	51	39	2	175
Powyżej 599 zł	30	50	18	2	217
Ocena własnych war. mater.					
Złe	1	13	86	1	327
Średnie	4	46	46	4	580
Dobre	34	49	14	3	261
Udział w prakt. religijnych					
Kilka razy w tygodniu	5	26	63	6	70
Raz w tygodniu	10	39	50	1	563
Kilka razy w miesiącu	8	38	53	2	173
Kilka razy w roku	12	37	48	4	260
W ogóle nie uczestniczy	14	41	36	9	102
Poglądy polityczne					
Lewica	15	41	42	2	206
Centrum	7	44	47	3	280
Prawica	13	39	46	3	368
Trudno powiedzieć	7	27	62	5	313

Tabela 4. Czy w porównaniu z sytuacją sprzed 12 miesięcy Panu(i) i Pana(i) rodzinie żyje się:

	(%)				
	lepiej	tak samo	gorzej	Trudno powiedzieć	Liczba osób
Ogółem	13	53	33	0	1168
Płeć					
Mężczyźni	15	55	30	0	553
Kobiety	11	52	36	1	615
Wiek					
do 24 lat	17	63	20	0	162
25-34	20	47	33	0	207
35-44	12	48	40	0	269
45-54	12	46	41	0	186
55-64	9	60	31	0	162
65 lat i więcej	7	61	30	2	182
Miejsce zamieszkania					
Wieś	9	52	39	0	434
Miasto do 20 tys.	11	51	37	1	141
od 21 do 100 tys.	15	54	31	0	241
101-500 tys.	18	57	25	1	225
501 tys.i więcej mieszk.	19	52	29	0	127
Region					
Północny	18	50	32	0	145
Zachodni	15	47	38	0	128
Środkowozachodni	12	56	32	0	170
Środkowy	19	45	36	0	203
Wschodni	8	52	40	0	140
Południowo-wschodni	18	62	29	1	182
Południowo-zachodni	12	59	28	1	201
Wykształcenie					
Podstawowe	7	56	36	1	366
Zasadnicze zawodowe	13	50	36	0	325
Średnie	15	54	31	0	390
Wyższe	28	50	21	0	87
Grupa społ.-zaw. pracujący					
Kadra kier., inteligencja	29	51	20	0	55
Prac.umysł.niż.szczebla	18	55	27	0	124
Pracownicy fiz.- umysł.	19	58	23	0	81
Robotnicy wykwalifikowani	16	54	30	1	137
Robotnicy niewykwalifik.	9	55	36	0	63
Rolnicy	2	46	51	0	67
Prywatni przedsiębiorcy	33	37	30	0	63
Bierni zawodowo					
Renciści	6	52	41	0	131
Emeryci	6	61	32	1	218
Uczniowie i studenci	21	63	16	0	60
Bezrobotni	7	45	48	0	99
Gospodynie domowe i inni	11	49	40	0	71
Pracujący poza rolnictwem					
Sfera budżetowa	12	59	28	1	118
Sektor państwowy	13	52	35	0	137
Sektor prywatny	24	51	24	0	282
Spółdzielczość	35	48	16	0	17
Dochody na jedną osobę					
Poniżej 200 zł	6	45	49	0	192
201 - 325	10	48	42	0	206
326 - 449	11	52	37	0	198
450 - 599	12	61	27	0	175
Powyżej 599 zł	26	57	17	1	217
Ocena własnych war. mater.					
Złe	3	33	63	1	327
Średnie	9	63	27	0	580
Dobre	34	57	8	0	261
Udział w prakt. religijnych					
Kilka razy w tygodniu	11	42	46	1	70
Raz w tygodniu	11	57	32	0	563
Kilka razy w miesiącu	9	62	28	1	173
Kilka razy w roku	19	45	36	0	260
W ogóle nie uczestniczy	15	49	34	1	102
Poglądy polityczne					
Lewica	16	56	28	0	206
Centrum	13	55	32	0	280
Prawica	17	51	32	0	368
Trudno powiedzieć	7	53	39	0	313

Tabela 5. Czy w porównaniu z sytuacją sprzed mniej więcej czterech lat obecnie Panu(i) i Pana(i) rodzinie żyje się:

	(%)				
	lepiej	tak samo	gorzej	Trudno powiedzieć	Liczba osób
Ogółem	31	29	39	1	1167
Płeć					
Mężczyźni	33	31	34	1	552
Kobiety	30	26	42	2	615
Wiek					
do 24 lat	38	31	27	4	162
25-34	46	19	33	3	207
35-44	30	24	45	0	268
45-54	25	28	46	1	186
55-64	24	36	39	1	162
65 lat i więcej	27	36	35	2	182
Miejsce zamieszkania					
Wieś	28	27	43	2	433
Miasto do 20 tys.	26	31	44	0	141
od 21 do 100 tys.	32	31	36	1	241
101-500 tys.	38	32	29	2	225
501 tys.i więcej mieszk.	42	22	35	2	127
Region					
Północny	32	27	40	1	145
Zachodni	30	24	45	1	128
Środkowo-zachodni	33	31	35	2	170
Środkowy	38	21	41	1	202
Wschodni	27	23	45	5	140
Południowo-wschodni	26	36	37	1	182
Południowo-zachodni	35	35	29	1	201
Wykształcenie					
Podstawowe	24	33	40	2	366
Zasadnicze zawodowe	30	29	40	1	324
Średnie	37	24	38	1	390
Wyższe	45	30	24	1	87
Grupa społ.-zaw. pracujący					
Kadra kier., inteligencja	54	26	20	0	55
Prac.umysł.niż.szczebla	49	20	31	0	124
Pracownicy fiz.- umysł.	37	31	28	4	81
Robotnicy wykwalifikowani	37	26	37	1	137
Robotnicy niewykwalifik.	28	31	39	2	63
Rolnicy	27	19	49	6	67
Prywatni przedsiębiorcy	45	20	36	0	63
Bierni zawodowo					
Renciści	18	30	51	2	131
Emeryci	26	36	38	0	218
Uczniowie i studenci	38	39	21	3	60
Bezrobotni	14	27	56	3	98
Gospodynie domowe i inni	30	28	41	1	71
Pracujący poza rolnictwem					
Sfera budżetowa	35	31	34	0	118
Sektor państwowy	37	29	34	1	137
Sektor prywatny	44	23	32	1	282
Spółdzielczość	43	11	39	6	17
Dochody na jedną osobę					
Poniżej 200 zł	20	23	56	1	191
201 - 325	27	27	46	1	206
326 - 449	32	27	40	2	198
450 - 599	30	38	32	1	175
Powyżej 599 zł	43	31	24	1	217
Ocena własnych war. mater.					
Złe	13	22	65	0	326
Średnie	31	33	34	3	580
Dobre	57	28	15	1	261
Udział w prakt. religijnych					
Kilka razy w tygodniu	19	31	50	0	70
Raz w tygodniu	33	31	35	1	562
Kilka razy w miesiącu	24	28	44	4	173
Kilka razy w roku	36	25	37	1	260
W ogóle nie uczestniczy	35	21	42	2	102
Poglądy polityczne					
Lewica	37	23	37	3	206
Centrum	32	28	39	1	280
Prawica	33	31	35	1	368
Trudno powiedzieć	26	31	41	2	312

Tabela 6. Jak Pan(i) ocenia obecne warunki materialne swojego gospodarstwa domowego? Czy są one:

	(%)			
	złe	ani dobre, ani złe	dobrze	Liczba osób
Ogółem	28	50	22	1168
Płeć				
Mężczyźni	25	53	21	553
Kobiety	30	46	23	615
Wiek				
do 24 lat	23	47	29	162
25-34	27	43	30	207
35-44	29	49	22	269
45-54	28	52	20	186
55-64	31	51	18	162
65 lat i więcej	29	57	15	182
Miejsce zamieszkania				
Wieś	34	52	13	434
Miasto do 20 tys.	30	49	21	141
od 21 do 100 tys.	24	50	26	241
101-500 tys.	21	48	31	225
501 tys.i więcej mieszk.	23	45	33	127
Region				
Północny	28	54	19	145
Zachodni	33	43	24	128
Środkowozachodni	25	48	26	170
Środkowy	26	53	21	203
Wschodni	37	50	13	140
Południowo-wschodni	31	45	24	182
Południowo-zachodni	20	53	27	201
Wykształcenie				
Podstawowe	38	48	14	366
Zasadnicze zawodowe	29	54	17	325
Średnie	22	48	30	390
Wyższe	8	47	45	87
Grupa społ.-zaw. pracujący				
Kadra kier.,inteligencja	6	36	58	55
Prac.umysł.niż.szczębla	16	49	35	124
Pracownicy fiz.- umysł.	12	59	30	81
Robotnicy wykwalifikowani	26	58	17	137
Robotnicy niewykwalifik.	39	42	19	63
Rolnicy	32	60	9	67
Prywatni przedsiębiorcy	16	39	45	63
Bierni zawodowo				
Renciści	40	52	8	131
Emeryci	26	57	16	218
Uczniowie i studenci	25	42	32	60
Bezrobotni	53	35	11	99
Gospodynie domowe i inni	36	41	23	71
Pracujący poza rolnictwem				
Sfera budżetowa	18	52	30	118
Sektor państwowy	18	59	23	137
Sektor prywatny	19	45	36	282
Spółdzielczość	33	26	40	17
Dochody na jedną osobę				
Poniżej 200 zł	57	38	5	192
201 - 325	40	48	13	206
326 - 449	27	59	14	198
450 - 599	15	64	21	175
Powyżej 599 zł	9	37	54	217
Ocena własnych war. mater.				
Złe	100	0	0	327
Średnie	0	100	0	580
Dobre	0	0	100	261
Udział w prakt. religijnych				
Kilka razy w tygodniu	44	46	10	70
Raz w tygodniu	25	51	23	563
Kilka razy w miesiącu	25	54	22	173
Kilka razy w roku	30	48	22	260
W ogóle nie uczestniczy	31	39	30	102
Poglądy polityczne				
Lewica	22	49	28	206
Centrum	23	55	22	280
Prawica	28	47	25	368
Trudno powiedzieć	35	48	16	313